

BİR ZAMANLAR MELEKTİ(!)

Çeviri: Fatih Orum

Yüce Allah cinleri ve insanları yaratma amacını Zâriyât suresinin 56. ayetinde şöyle ifade eder: “Cinleri ve insanları sadece bana kulluk etsinler diye yarattım.”

Ayette geçen “insanlar” ifadesinin ne anlama geldiği hususu çok açık; kastedilen bizleriz. Ancak duyularımızla algılayamadığımız “cinler”in ne olduğu hususu böyle değildir. Onlar hakkındaki bilginin kaynağı vahiydir. Kur’ân’da onlardan pek çok defa söz edilmektedir. Bundan dolayı onların varlığına inanmak vaciptir. Bu yazıda cinler konusu ele alınacaktır.

Cin Kelimesinin Anlamı

“Cinn” kelimesi, bir şeyin duyulardan gizlenmesi, örtülmesi anlamına gelir. En’âm suresinin 76. ayetinde kelime şöyle kullanılır: “Gecenin karanlığı (İbrahim’in) üzerine çökmüştü (فلما جنَّ عليه الليل) bir yıldız gördü.” Arapça’da “el-cenân = الجنان” kelimesi aynı kökten gelir ve kalp anlamında kullanılır. Çünkü kalp de duyulardan gizlenmiştir.¹ “Cinn” kelimesi, “ins” kelimesinden farklıdır. Tekili “cinniyyun = جِنِّيٌّ” şeklindedir. Kendisinden sakınıldığı ve görülemediği için böyle isimlendirilir.² “Cinnetün = الجِنَّةُ” kelimesi cinlerden bir grup anlamındadır. Bu kelime Hüd suresinin 119. ayetinde şöyle geçer:

“Cehennemi cinler ve insanlarla dolduracağım = لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ”³

Tüm insanlar ve cinler cehenneme gitmeyeceğine göre ayette geçen “el-cinnetü = الجِنَّةُ” kelimesi cinlerden bir grubu ifade eder.

Bu kök anlamı sebebiyle cin kelimesi melekleri de içerir. Çünkü melekler de duyularımızdan gizlenmişlerdir.

Burada cevabı aranan soru şudur: Melekler duyularımızla algılayamamamız açısından cinlerden de, peki yaratılış açısından farklı mıdır? Şayet

yaratılış yönüyle farklıysalar akıl sahibi varlıkların melekler, cinler ve insanlar olmak üzere üç çeşit olduğu ortaya çıkar. Ama melekler ve cinler tek bir tür ise bu defa iki çeşit varlık var demektir. O halde melekler ve cinlerin iki ayrı varlık mı yoksa tek bir cins mi olduğunu ortaya koymaya çalışalım.

Yaratıldıkları Madde Açısından İnsan ve Cinler

Allah Teâlâ, Kitabında cinlerin yaratılış maddesi olarak ateşten (en-nâr = النار) bahsederken insanın yaratılış maddesi olarak çamurdan (et-tîn = الطين), bahsetmektedir. Kur’ân’da, münhasıran meleklerin yaratılışından bahseden bir ayet bulunmamaktadır. Vahyin onları da cinn kavramının kapsamına sokması sebebiyle kesin olarak söyleyebiliriz ki, melekler insan cinsinden değildir. Rahmân suresinin 14 ve 15. ayetlerinde Yüce Allah şöyle buyurur:

Allah insanı pişmiş çamura benzeyen bir balçıktan yarattı. Cinleri öz ateşten yarattı.

Şayet melekler ayrı bir tür olsaydı Allah Teâlâ onlardan da bahsederdi. Hele de yaratılıştaki kudretinden bahseden bir ayetin içinde buna mutlaka değinilirdi. Melekler önemli varlıklardır; cinlerin dışında bir cins olsaydılar onların yaratılışından da söz edilmesi gerekirdi.

Nebî (a.s.)’in, meleklerin nurdan yaratıldığını söylediği bir rivayet şöyledir: “Melekler “nûr = (ışık)dan”, cinler “nâr= (ateş)den”, Âdem de size anlatılandan yaratılmıştır.”⁴ Böylelikle o, meleklerin cinlerin dışında olmadığını işaret etmiştir.

Esasen “nûr (ışık)”, “nâr (ateş)”in sonucudur. Nâr (ateş) tekil, nûr (ışık) çoğuldur.⁵ Her ne kadar ondan doğsa da nûr, nârdan daha üstündür. Muhtemelen Nebî

(a.s.), neyden yaratıldıklarını açıklarken melekler ve cinler arasındaki farkı da vurgulamak istemiş, cinlere olan üstünlüğü sebebiyle melekeler nûru, cinlere nârı nispet etmiştir. Zaten bizler de esasen ikisi aynı olmasına rağmen güneşin ışığını doğduğunda farkedirken ısısını öğle vakti hissederiz. Allah Teâlâ Hadîd suresinin 12. ayetinde cennet ehlini şöyle vasıflandırır:

Mümin erkeklerle mümin kadınları, önelerinden ve sağlarından nurları aydınlatıp giderken gördüğün günde, bugün müjdeniz, içlerinden ırmaklar akan ve içlerinde ebedi kalacağınız cennetlerdir, denilir. İşte büyük kurtuluş budur.

Nur, her iki dünyada da her müminin ayrılmaz bir vasfıdır.

Mekkelilerin Meleklerle İlgili İddiaları

Mekkeliler meleklerin Allah'ın kızları olduğu iftirasında bulunuyorlardı. Allah Teâlâ bu iftirayı şöyle bildirir:

Onlara sor; kızlar Rabbinin de erkekler onların mı? Yoksa biz melekleri onların gözü önünde kız olarak mı yarattık? Dikkat edin, kesinlikle yalan uydurup söylüyorlar; "Allah doğurdu" diyorlar. Onlar şüphesiz yalancıdır. Allah, kızları oğullara tercih mi etmiş! Ne oluyor size? Nasıl hükmediyorsunuz? (Sâffât 37/149-154)

Yüce Allah Mekkelilerin, meleklerin Allah'ın kızları olduğuna dair iftiralardan böyle bahsettikten sonra aynı surede ve aynı konuyla bağlantılı olarak yine bu iftiradan şöyle söz eder:

Allah ile cinler arasında da bir soy birliği uydurdular. Andolsun, cinler de kendilerinin hesap yerine götürüleceklerini bilirler. (Sâffât 37/158)

Ayette meleklerin Allah'ın kızları olduğuna dair iddialarına işaret vardır. "el-cinnetü" lafzı melekler lafzının yerine kullanılmıştır. Bu da meleklerin cinlerden olduğunu gösterir.

Yüce Allah bu gerçeği Enbiyâ suresinin 26. ayetinde şöyle teyid eder:

"Rahman evlat edindi" dediler. Allah'ın onunla ilgisi olmaz. Evlat dedikleri ikram görmüş kullardır.

Zâriyât suresinin 56. ayetinde de bunların Allah'a kul-luk etmeleri için yaratıldığı şöyle bildirilmektedir:

Cinleri ve insanları sadece bana kulluk etsinler diye yarattım.

Allah Teala'nın Meleklerle Adem'e Secde Etmelerini Emretmesi

Yüce Allah meleklerle, Adem'e secde etmelerini emretti. Bu emir Kur'an'da yedi yerde geçer ve hepsi de İblis'in melek olduğuna delalet eder. Bu ayetlerden biri şöyledir:

Bütün melekler toptan secde ettiler. Yalnız İblis secde etmedi. O büyüklük tasladı ve kâfirlerden oldu. (Sâd 38/73-74)

Şayet İblis meleklerden olmasaydı "Adem'e secde et" emri İblis'i içermez, bu emirle mükellef olmayacağı için secde etmemesinin sebebi sorulmazdı.

Meleklerin cinlerden olmadığı görüşünde olanlar, görüşlerini şu iki ayetle delillendirirler:

1. Bir gün meleklerle: "Âdem'e secde edin" demiştik; hemen secdeye kapandılar ama İblis onu yapmadı, o da cinlerden idi ama Rabbinin emrin-den çıktı. (Kehf 18/50)

Ayetle şöyle delil getirilir: Emrin meleklerle yönelik olduğu söylenir. Ancak ayetin de işaret ettiği gibi İblis cinlerdendir. Şayet meleklerden olsaydı ayet şöyle devam ederdi: "İblis hariç. O da onlardandı. Rabbinin karşı geldi = *إلا إبليس كان منهم ففسق عن أمر ربه*"

İddianın Değerlendirilmesi: Belağat açısından "o da onlardandı, rabbinin ermine karşı geldi = *كان منهم ففسق عن أمر ربه*" demek mümkün değildir. İstisna zaten bu anlamı ifade etmektedir. Ayetin "İblis hariç, o da onlardandı = *إلا إبليس كان منهم*" şeklinde olması gerektiğini söylemek, Kur'an'ın belağatıyla uyuşmayan bir tekrar demektir ki bu kabul edilemez.

Esasen, dikkat edilirse ayette güzel bir belağat vardır. Şöyle ki, melekler cinlerden bağımsız bir varlık değillerdir ama cinlerin mukarreb (Allah'a yakın) ve muhlis (samimi) olanlarıdır. İblis, Allah'ın emrini yerine getirme hususunda büyüklenince mukarreb yani Allah'a yakın olma vasfını kaybetti. Yukarıdaki ayette onun cinlerden olduğunun zikredilmesi buna işaret eder. Bundan dolayı şöyle denebilir: "Bütün melekler cindir ama bütün cinler melek değildir." İblis, Allah'a

isyanının sonucunda şeytan vasfını almıştır.

Şeytanlar, cinlerin asi ve kovulmuş olanlarıdır. Melekler ise cinlerin mukarreb (Allah'a yakın), mürsel (elçi olarak seçilmiş) ve müvekkel (görevlendirilmiş) olanlarıdır. Melek kelimesinin sözlük anlamı da buna uygun düşmektedir.

"Melek" tekil, "melâike" çoğuldur. Kelimenin aslı mel'ektir ve rasul yani risalet görevi yapan kişi anlamına gelir.⁶

2. Onların hepsini bir araya getirdiği gün Allah, meleklerle diyecek ki: "Bunlar size mi kulluk ediyorlardı?" Melekler: "Biz sana boyun eğimiz, dostumuz onlar değil, sensin. Onlar bize değil, görünmez varlıklara kulluk ediyor, çoğu onlara inanıyordu" derler. (Sebe 34/40-41)

Ayetle şöyle delil getirilir: Allah Teâlâ meleklerle, kâfirlere kendilerine kulluk edip etmediklerini sormakta, melekler de, onların cinlere kulluk ettiklerini söylemekte. Şayet her ikisi de aynı cins olsaydı meleklerin cevabı böyle olmazdı, "evet" derlerdi.

Değerlendirme: Böylesi bir çıkarım şu gerekçeler sebebiyle doğru değildir.

a. Meleklerin cinlerden olduğu doğrudur amamukarreb olmaları yönüyle melekler cinlerden farklılık taşır. Bu, ahirette üzerine mutluluk ve hüsrânın bina edildiği bir sıfattır. Bu, melekleri diğer cinlerden ayıran önemli bir vasıftır. Mele-i ala gibi melekler kendilerine verilen görevleri yerine getirmekle meşguldürler. Bu açık fark sebebiyle "onlar cinlere kulluk ediyorlar" diyorlar. Onların yaptıklarıyla bir ilgilerinin olmadıklarını söylüyorlar.

Kur'an'da lafzen aynı olmasına rağmen bağlam dikkate alındığında anlam açısından farklı kullanımların varlığı ortadadır. Bunun bir örneği şu ayettir:

Bazı kimseler (النَّاسِ) bunlara şöyle dediler: "Şu insanlar (النَّاسِ), üzerinize yürümek için toparlandılar, onları hafife almayın". Bu söz onların imanını artırdı ve şöyle dediler: "Allah bize yeter. O ne güzel koruyucudur!" (Âl-i İmrân 3/173)

Ayette geçen "en-nas" ifadesi, kelimenin asli anlamı gereği tüm insanları ifade etse de ayetin bağlamı kelimenin bu anlamda kullanılmadığını göstermektedir. Ayette geçen ilk "en-nas" ifadesi bir gruba, diğer "en-nas" ifadesi bir başka gruba ifade etmektedir.

b. Ayette geçen cin kelimesi müstetir anlamına geliyor olabilir. Bununla kastedilen de kafalarındaki kurguların akıllarını örtmesi ve Allah'ın yanı sıra ilahlar edinmeleri olabilir. Bu durum bir başka ayette heva olarak tabir edilmektedir. Ayet şöyledir:

Kendi arzusunu kendine ilah yapanı gördün mü? Ona karşı Allah'ı mı temsil edeceksin? (Furkân 25/43)

Bu durumda melekler şöyle demiş olurlar: "Onlar cinlere yani hevaya tâbi olmalarının bir sonucu olarak akıllarını örten şeylere kulluk ediyorlar." O gün, Allah'ın yanı sıra kendisine kulluk edilenler kendilerine kulluk edenlerle ilgileri olmadığını söylerler ve onlardan uzaklaşırlar. Şu ayet bunu gösterir:

O insanlar bir araya getirdiği gün, bunlar onlara düşman olur; onlara kulluk ettiklerini kabul etmezler. (Ahkâf 46/6)

Melekler Allah Katındaki Görevlilerdir

Melekler cinlerin mukarreb olanlarıdır. Yani onlar Allah katında görevlendirilmiş olan varlıklardır. Şu ayet bunu açıklar:

"Rahman evlat edindi" dediler. Allah'ın onunla ilgisi olmaz. Evlat dedikleri ikram görmüş kullardır. İlk sözü onlar söyleyemezler. Onlar Allah'ın emriyle iş yaparlar. (Enbiyâ 21/26-27)

Melekler dereceleri yüksek varlıklardır. Allah Teâlâ onları mukarreb kılmış ve önemli vazifeler yüklemiştir. Onlar yaratılışları itibarıyla yanılmaz ve hata yapmaz da değildirler. Bundan dolayı da yanlış yapmama hususunda uyarılmışlardır. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

Onlardan kim: "Allah ile sizin aranızda ilah benim" derse onu Cehennem'le cezalandırırız. İşte zalimleri böyle cezalandırırız. (Enbiyâ 21/29)

Ayetin bağlamı konunun meleklerle ilgili olduğunu göstermektedir.

Kur'an'la sabittir ki melekler kulluk etsinler diye yaratılmış varlıklardır. Dolayısıyla emir ve yasaklarla sorumludurlar. Kur'an şu ayetlerde olduğu gibi meleklerin mükellef yani sorumlu varlıklar olduğunu gösterir:

O gün meleklerle şunu söylüyordu: "Ben sizinle beraberim, siz inananlara destek verin. Ben de görmezlik eden şu (kâfirlerin) yüreklerine korku salacağım. Siz bunların boyunlarının üstüne ve parmak uçlarına vurun." (Enfâl 8/12)

(Melekler şöyle derler:) Bizim her birimiz için, bilinen bir makam vardır. Şüphesiz biz, orada sıra sıra dururuz ve şüphesiz Allah'ı tesbih ederiz. (Sâffât 37/164-166)

Allah'ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve emredildiklerini yapan melekler vardır. (Tahrîm 66/6)

Gece gündüz, aralıksız ona ibadet ederler. (Enbiyâ 21/20)

Kendileri de onun korkusundan titrerler. (Enbiyâ 21/18)

Üstlerinde olan Rablerinden korkarlar da ne emredilirse yaparlar. (Nahl 16/50)

Meleklerin Masumiyeti Meselesi

Bazıları meleklerin günahsız olduğunu söylerken bazıları da meleklerin seçme hakkı olmasına rağmen hatasız olduklarını söylerler. Bunlar görüşlerini şu ayetle temellendirirler:

Ey inananlar! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun. Onun başında, acımasız, güçlü, Allah'ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve emredildiklerini yapan melekler vardır. (Tahrîm 66/6)

Ayette, meleklerin Allah'ın emirlerine karşı gelemeyeceklerinin ve kendilerine emredilenleri yaptıklarının ifade edildiğini, dolayısıyla bu ayetin onların günahsız olduğunu delili olduğunu söylerler.

Aşağıdaki gerekçelerden dolayı bu ayet meleklerin masumiyetinin delili olamaz:

a. Ayet, kıyamet günü cehennemde görev yapacak meleklerle ilgilidir. O gün artık mükellefiyet yoktur. İnsan olsun cin olsun, verilen emre riayet edip etmeme konusunda kimsenin tercih hakkının olmadığı bir gündür.

b. Öte yandan ayetin bağlamı gereği meleklerin vasıflarından bahsedilmediği gibi meleklerin tamamından da bahsedilmemektedir.

c. Biri, "oğlum bana asla karşı gelmez, dediklerimi yapar" dese bu, o çocuğun masum olduğu anlamına gelir mi?! Tabi ki gelmez. Bu sadece, babanın çocuğu takdirini, ona güvenini ve çocuğun babalık hakkına riayetini ifade eder.

Meleklerin Mükellef Varlıklar Olması Onların Masum Olmadıklarını Gösterir

Meleklerin mükellef tutulması ve hesaba çekilecek olmaları masum olmadıklarını gösterir. Masum olanın

hesaba çekilmesinden bahsedilemez. Çünkü masum olan hata yapmaz. Melekler masum olsalar hesaba çekilmelerinin anlamı olmaz. Aşağıdaki ayette meleklerle ve diğerlerine yöneltilen hitaplar onların hesaba çekileceklerini ve masum olmadıklarını gösterir:

Onların hepsini bir araya getirdiği gün Allah, meleklerle diyecek ki "Bunlar size mi kulluk ediyorlardı?" Melekler: "Biz sana içten boyun eğeriz, dostumuz (ve-limiz) onlar değil, sensin. Onlar bize değil, görünmez varlıklara kulluk ediyor, çoğu onlara inanıyordu" derler. Allah diyecek ki, "bugün birinizin diğerine ne fayda sağlamaya, ne de zarar vermeye gücü yeter. Yanlış yapanlara deriz ki; "Yalan saydığınız bu ateşin azabını tadın, bakalım." (Sebe 34/40-42)

Allah Teâlâ, Meryem oğlu İsa ve meleklerin kullukta büyükmeyeceklerini zikrettikten sonra şöyle devam eder:

Kim ona kulluktan geri durur da büyüklük taslarsa taslasın. Allah onların hepsini huzuruna toplayacaktır. (Nisâ 4/172)

Bu ayet, meleklerin masum olmadığını ortaya koymaktadır. Çünkü onlar da hesaba çekilecekler. Büyükmeleri halinde tehdit edilmekteler.

Şu ayetle konuyu bitirebiliriz:

Mesih, Allah'a kul olmaktan geri durmaz. Mukarreb melekler de öyle. Kim ona kulluktan geri durur da büyüklük taslarsa taslasın, Allah onların hepsini huzuruna toplayacaktır. İnanan ve iyi işler yapanlara hem ücretlerini tastamam verecek hem de ikramda bulunacaktır. Kul olmayı kendine yakıştıramayıp büyüklük taslayanları da elem verici bir azaba çarptıracaktır. Onlar kendileri için, Allah ile aralarına girecek ne bir dost ne de yardımcı bulacaklardır. (Nisâ 4/172-173)

Notlar

- 1 Rağîb el-İsfehâni, Müfredât, "c-n-n" md.
- 2 Cevheri, es-Sihah f'l-lüğa, "c-n-n" md.
- 3 Muhammed b. Abdurrazzak el-Huseynî, Tâcü'l-arûs, "c-n-n" md.
- 4 Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 153, 168.
- 5 el-Misbahu'l-münîr, "n-v-r" md.
- 6 Abdurrazzak el-Huseynî, Tâcü'l-arûs, "e-l-k" md.